

Christi, ut in eis speciales orationes seu horæ canonicæ recitarentur. Quocirca in re tam lubrica et difficili, hæc expositio videtur omnino probanda, dum alia aptior non occurrerit.

17. *Dubium.* — Adhuc vero superest difficultas ex verbis Luc. 23, dicentis: *Erat autem hora sexta, et tenebræ factæ sunt super universam terram*, cum tamen Joannes dicat hora fere sexta Pilatum sedisse ad judicandum, quod necesse est factum esse ante illas tenebras, per horam saltem integram, et Matth. ac Marc. dicant tenebras sese ostendisse hora sexta. Quæ difficultas facillime posset expediri, si intelligerentur hæc loca de sexta hora diei proprie et in rigore. Nam (ut alibi supra notavimus) illud quasi potest interdum minuere, et interdum addere, et ita in præsentia potest indicare vel horam nondum inceptam, vel parum antea transactam. Joannes ergo dixit, *hora quasi sexta*, quia nondum erat incepta; Lucas vero, quia paulo post transactam seu auditam sextam horam tenebræ factæ sunt. Alii vero Evangelistæ dixerunt simpliciter *hora sexta*, quia quod fit paulo post auditum signum alicujus horæ, in ea hora fieri dicitur, ut paulo antea notavimus. Quia vero dictum a nobis est, Evangelistas non numerare horas diei prædicto modo, sed secundum aliam enumerationem supra explicatam, ideo addendum est Joannem dixisse, *hora quasi sexta*, quia major pars totius temporis, quod sub hora tertia comprehendendi poterat, transactum erat, quanquam fortasse integra hora diei deesset usque ad initium sextæ horæ. Quando enim plusquam dimidia pars præcedentis horæ transacta est, communiter solemus dicere, quasi adesse sequentem horam. Quod maxime in locutione Joannis locum habuit, quia illa hora, cujus initium proxime instabat, erat revera hora sexta diei; et in fine ejus, quando, scilicet, audiri solet signum uniuscujusque horæ, incipiebat sexta hora, secundum aliam appellationem, quam diximus sumptam esse in ordine ad orationem, seu res sacras.

18. Quod vero Lucas dixit, tenebras factas esse *quasi hora sexta*, dupliciter explicari potest: primo, dicendo etiam tenebras inchoatas fuisse paulo ante auditum signum sextæ horæ. Nam illa particula diminuens, *quasi*, potest magis vel minus minuere; et ideo licet tempus, de quo loquitur Lucas, ut minimum distet per horam diei integram a tempore de quo loquitur Joann., nihilominus potuit eo-

dem verbo explicari. Alii vero Evangelistæ dixerunt tenebras factas esse *hora sexta*, quia prope auditum signum ejus factæ sunt. Sed hæc Lucæ expositio unam patitur difficultatem. Quia videtur necessarium ut a crucifixione Christi usque ad tenebras bonum aliquod temporis spatium intercesserit, ut supra ex Hieronymo super Marcum argumentabimur. Diximus autem, exponentes locum Marci, Christum crucifixum esse paulo ante sextam horam; ergo non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri. Nam quod Canus dicit, Christum crucifixum esse in initio sextæ horæ diei, et tenebras inchoatas esse in fine ejusdem horæ, non videtur posse consistere cum narratione Joannis, etiam juxta ipsius Cæsi interpretationem. Nam, si Pilatus sententiam dixit paulo ante initium sextæ horæ, quomodo potuit Christus crucifigi in initio ejusdem horæ? Non enim potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia quæ a prolotione sententiæ usque ad crucifixionem facta sunt, ut supra deduximus. Potest ergo aliter exponi Lucas, tenebras cœpisse ingruere aliquanto tempore post sextam horam inchoatam, seu auditum signum illius, et ideo dixisse *hora quasi sexta*. Quia non initio illius, sed illa jam decurrente tenebræ factæ sunt. Quod non obstat quominus alii Evangelistæ dicere potuerint factas esse *hora sexta*; et hoc modo intercessit aliquod tempus inter crucifixionem et tenebras, nempe aliqua pars horæ tertiæ in fine ejus, et alia, quæ fluxit in principio sextæ. Quod tempus satis est ut in eo potuerint fieri, circa Christum crucifixum, ea quæ Evangelistæ narrant facta esse ante initium tenebrarum.

19. *Hora mortis Christi.* — In tertio membro præsentis quæstionis, indagandum jam nunc est quæ hora Christus sit mortuus. Quod facile ex dictis decidi potest. Tres enim primi Evangelistæ significant Christum mortuum esse hora nona, et quamvis non declarant expresse in principio an decursu illius, tamen satis clare ex eis colligi ac probari potest, in initio, vel paulo post mortuum esse. Dicunt enim tenebras durasse usque ad horam nonam, nimirum inchoatam, sive usque ad auditum signum horæ nonæ. Nam, licet illud signum revera sit finis naturalis horæ diei, tamen vocatur initium in ordine ad actiones, secundum communem modum loquendi et mensurandi, ut supra notavimus. Deinde dicit Matth., Christum circa horam nonam exclamasse: *Deus meus, Deus meus,*

etc.; et statim subjungit mortem ejus. Denique ab illo initio horæ nonæ usque ad occasum solis tantum tres horæ deerant; ergo non potuit Christus mori multo post, quia ante solis occasum fuit de cruce depositus ac sepultus; non potuerunt autem omnia, quæ facta leguntur a morte usque ad sepulturam ejus, multo breviori tempore quam trium horarum fieri, ut facile patebit historiam Evangelicam consideranti. Ex quo tandem colligitur (quod etiam Jansenius annotavit) Christum aliquantum plus tribus horis vivum in cruce pependisse. Quia (ut diximus) paulo ante sextam crucifixus est, et tota hora sexta, quæ (ut dictum est) tres horas diei complectebatur, vivus permansit in cruce, et tandem in initio horæ nonæ (quod erat initium quartæ horæ a crucifixione sua) vel paulo post mortuus est.

QUÆSTIO LI.

DE SEPULTURA CHRISTI, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de sepultura Christi. Et circa hoc quatuor quærentur.

Primo, utrum conveniens fuerit Christum sepeliri.

Secundo, de modo sepulturæ ejus.

Tertio, utrum corpus ejus fuerit in sepulchro resolutum.

Quarto, de tempore quo jacuit in sepulchro.

ARTICULUS I.

*Utrum fuerit conveniens Christum sepeliri.*¹

1. *Ad primum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens Christum sepeliri. De Christo enim dicitur in Psalm. 87: Factus est sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. Sed in sepulchro includuntur corpora mortuorum, quod videtur esse contrarium libertati. Ergo non videtur fuisse conveniens quod corpus Christi sepeliretur.*

2. *Præterea, nihil circa Christum fieri debuit quod non esset salutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad salutem hominum pertinere, quod Christus fuit sepultus. Ergo non fuit conveniens Christum sepeliri.*

¹ Infr., q. 52, art. 4, corp.; et opuse. 2, c. 241 et 242; et op. 60, c. 20, princ.; et 1 Cor. 15, lect. 1.

3. *Præterea, inconueniens esse videtur, quod Deus, qui est super caelos excelsus, in terra sepeliretur. Sed illud, quod convenit corpori Christi mortuo, attribuitur Deo ratione unionis. Ergo inconueniens videtur Christum fuisse sepultum.*

Sed contra est quod Dominus dicit, Matth. 26, de muliere quæ eum inunxerat: Opus bonum operata est in me; et postea subdit: Mittens enim hoc unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

Respondeo dicendum quod conveniens fuit Christum sepeliri. Primo quidem ad comprobendam veritatem mortis; non enim in sepulchro aliquis ponitur, nisi quando jam de veritate mortis constat. Unde et Marci 15 legitur, quod Pilatus, antequam concederet Christum sepeliri, diligenti inquisitione cognovit eum mortuum esse. Secundo, quia, per hoc quod Christus de sepulchro resurrexit, datur spes resurgendi per ipsum his qui sunt in sepulchro, secundum illud Joann. 5: Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent. Tertio, ad exemplum eorum qui per mortem Christi spiritualiter moriuntur peccatis, qui, scilicet, absconduntur a conturbatione hominum. Unde dicitur Coloss. 3: Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Unde et baptizati, qui per mortem Christi moriuntur peccatis, quasi consepeliuntur Christo per immersionem, secundum illud Rom. 6: Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus sepultus, se inter mortuos liberum fuisse ostendit, in hoc quod per inclusionem sepulchri, non potuit impediri quin ab eo resurgendo exiverit.

Ad secundum dicendum quod, sicut mors Christi efficienter operata est nostram salutem, ita etiam et ejus sepultura. Unde Hieronymus dicit super Matt.: Sepultura Christi resurgimus. Et Isa. 53, super illud: Dabit impius pro sepultura, dicit Glossa¹: Id est, Gentes, quæ sine pietate erant, Deo Patrique dabit, quia mortuus et sepultus eos acquisivit.

Ad tertium dicendum quod, sicut dicitur in quodam sermone Concilii Ephes., nihil horum quæ salvant homines, injuriam Deo facit; quæ ostendunt eum non passibilem, sed clementem. Et in alio sermone ejusdem Concilii legitur: Nihil putat injuriam Deus, quod est occasio salutis hominibus; tu quidem non ita vilem Dei

¹ Glos. ord. Hieron.

naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando subjecta possit esse injuriis.

COMMENTARIUS.

1. Littera hujus articuli facillima est, et in corpore ejus posset addi congruentia, voluisse Christum sepeliri, ut exemplo suo indicaret curam sepeliendi mortuos honestam esse, et ad pietatem et misericordiam pertinere, quam etiam attingit D. Thomas, art. 2.

2. *Christus sepultus inter mortuos liber.* — In solutione ad 1, de Christo explicat D. Thomas illud Psal. 87: *Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber.* Quod dicit recte accommodari corpori Christi, quod in sepulchro liberum fuit, quia impediri non potuit quin exiret cum vellet. Quam expositionem indicat Augustinus, in expositione illius Psalmi, dicens: *Inter mortuos liber est, qui carnem suam, tanquam solutum ab eis templum resuscitare poterat, cum volebat.* Hieronymus vero, ibidem, eadem verba de Christo interpretans, ad Christi animam ea referre videtur, dicens: *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vincit, sed ego victorum catenam propria virtute calcavi.* Eodem modo Rufinus, in Expos. Symboli Apost.: *Evidentissime (inquit) de eo dicitur: Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber. Non dixit, Homo, sed, Sicut homo, quia etiam descenderat in infernum; sed inter mortuos liber, quia a morte teneri non poterat.* Quæ tamen verba tam ad corpus quam ad animam accommodari possunt. Eodem fere modo exponit Cyprianus, sermone de Pass. Christi, versus finem. Tota vero hæc expositio allegorica est. Ad litteram enim David loquitur de seipso, quando eum Saul vel Absalon ita affligebant, ut videretur a Deo derelictus. Unde Basilus et Theodoretus ita interpretantur illa verba: *Inter mortuos liber: Cum nondum mortis servituti per mortem factus sim obnoxius, me ipse mortuis connumero.* Non est tamen negandum quin prima expositio, quamvis mystica, sit maxime ab Spiritu Sancto intenta, imo et David quoque respexisse ad Christum credibile est. Multa enim sunt in illo Psalmo, quæ vix possunt in alium convenire.

3. In solutione ad 2, dicit D. Thomas sepulturam Christi operatam esse nostram salutem efficienter, quamvis non meritorie. Sed hoc (ut in superioribus notavi) non potest

proprie intelligi, sed per quamdam proportionem seu accommodationem, quatenus corpus sepulchro traditum propter homines, est accommodatum instrumentum ad excitandos homines a sepulchris.

4. *Simpliciter dicitur Deus sepultus.* — In solutione ad 3, supponit D. Thomas esse communicationem idiomatum inter Deum et corpus mortuum illi unitum, et ea ratione verum esse dicere, Deum jacuisse in sepulchro. In quo potest esse nonnulla difficultas, quia illa communicatio idiomatum supponit veritatem hujus propositionis: *Deus est corpus mortuum, vel, Hoc corpus est Deus.* Nam in hujusmodi propositionibus fundatur; at vero illæ locutiones non admittuntur communiter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanæ naturæ; communicatio autem idiomatum non est inter suppositum et partem naturæ, quia nomen partis abstracte significat; propter quod non dicitur Verbum in triduo esse animam. Dicendum vero est illam locutionem simpliciter esse admittendam, Deus est sepultus, ut dictum est supra, disp. 38, sect. 2. Hæc autem locutio fundari potest vel in hoc, quod corpus illud simpliciter erat quoddam totum; vel certe (quod verius est) quod per synecdochem nomen totius parti tribuitur, quomodo Petrus dicitur sepultus, ubi est corpus ejus. Et eadem ratione dicitur Christus sepultus, et quia Christus est Deus, dicitur etiam Deus sepultus. Legatur Richard., in 3, dist. 21, artic. 1, quæst. 2; et Bonav., dist. 22, art. 1, q. 1.

ARTICULUS II:

Utrum convenienti modo Christus fuerit sepultus.

1. *Ad secundum sic proceditur. Videtur non convenienti modo Christum fuisse sepultum. Sepultura enim ejus respondet morti ipsius. Sed Christus fuit passus mortem abjectissimam, secundum illud Sapient. 2: Morte turpissima condemnemus eum: ergo inconveniens videtur fuisse quod Christo exhibita fuit honorabilis sepultura; in quantum a magnatibus fuit tumultatus, scilicet, a Joseph ab Arimathia, qui erat nobilis decurio, ut habetur Marc. 15; et a Nicodemo, qui erat princeps Judæorum, ut habetur Joann. 3.*

2. *Præterea, circa Christum non debuit aliquid fieri quod esset superfluitatis exemplum.*

Videtur autem superfluitatis fuisse quod ad sepeliendum Christum Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ et aloes quasi libras centum (ut dicitur Joann. 19), præsertim cum mulier prævenit corpus ejus ungere in sepulturam, ut dicitur Marc. 14. Non ergo fuit hoc convenienter circa Christum factum.

3. *Præterea, non est convenienter ut aliquod factum sibi ipsi sit dissonum; sed sepultura Christi simplex fuit ex una parte, quia, scilicet, Joseph involvit corpus ejus in sindone munda (ut dicitur Matth. 27), non autem auro, aut gemmis, aut serico, ut Hieronymus ibidem dicit; ex alia vero parte videtur fuisse ambitiosa, in quantum eum cum aromatibus sepelierunt. Ergo videtur non fuisse convenienter modus sepulture Christi.*

4. *Præterea quæcunque scripta sunt, præcipue de Christo, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur Roman. 15. Sed quædam scribuntur in Evangeliiis circa sepulchrum Christi, quæ in nullo videntur ad nostram doctrinam pertinere; sicut quod fuit sepultus in horto, quod in monumento alieno, et novo, et excavo in petra. Inconveniens ergo fuit modus sepulture Christi.*

Sed contra est quod dicitur Isaia 44: Et erit sepulchrum ejus gloriosum.

Respondeo dicendum, quod modus sepulture Christi ostenditur esse convenienter quantum ad tria. Primo quidem quantum ad confirmandam fidem mortis et resurrectionis ipsius. Secundo, ad commendandam pietatem eorum, qui eum sepelierunt. Unde Augustinus dicit, in 1 de Civ. Dei 2: *Laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorifice tegendum, sepeliendumque curarunt. Tertio, quantum ad mysterium per quod informantur illi qui Christo consepeliuntur in mortem.*

Ad primum ergo dicendum, quod circa mortem Christi commendantur patientia et constantia ipsius qui mortem est passus; et tanto magis quanto mors fuit abjectior. Sed in sepultura honorifica consideratur virtus morientis, qui contra intentionem occidentium etiam mortuus honorifice sepelitur; et præfiguratur devotio fidelium, qui erant Christo mortuo servituri.

Ad secundum dicendum, quod in hoc quod Evangelista dicit, quod sepelierunt eum, sicut

¹ Super hæc verba Matth. 27, tom. 9; et Beda, super Marc., c. 44.

² C. 13, circa med., t. 5.

mos est Judæis sepelire (sicut Augustinus dicit super Joannem 1), admonuit in hujusmodi officiis quæ mortuis exhibentur, morem cujuslibet gentis esse servandum. Erat autem istius gentis consuetudo, ut mortuorum corpora variis aromatibus condirentur, ut diutius servarentur illæsa. Unde et in 3 de Doctr. Christ. 2, dicitur quod in omnibus talibus, non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Et postea subdit: Quod in aliis personis plerumque flagitium est, in divina vel prophetica persona maximæ cujusdam rei signum est. Myrrha enim et aloes propter sui amaritudinem significant penitentiam, per quam aliquis in seipso Christum conservat absque corruptione peccati; odor autem aromatum significat bonam famam.

Ad tertium dicendum, quod myrrha et aloes adhibebantur corpori Christi, ut immune a corruptione servaretur, quod videbatur ad quamdam necessitatem pertinere. Unde datur nobis exemplum quod, licite possumus aliquibus pretiosis uti medicinaliter pro necessitate nostri corporis conservandi. Sed involutio corporis pertinebat ad solam quamdam decentiam honestatis; et in talibus, simplicibus debemus esse contenti. Per hoc tamen significabatur (ut Hieron. dicit 3) quod ille in sindone munda involvit Jesum, qui mente pura eum susceperit. Et hinc, ut Beda dicit super Marc. 4, Ecclesiæ mos obtinuit ut sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus Domini est in sindone munda sepultum.

Ad quartum dicendum, quod Christus sepelitur in horto, ad significandum, quod per mortem et sepulturam ipsius liberamur a morte quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradisi commissum. Ideo autem Salvator in aliena ponitur sepultura (ut Augustinus dicit in quodam sermone 5), quia pro aliorum moriebatur salute; sepulchrum autem mortis est habitaculum. Per hoc etiam considerari potest paupertatis abundantia pro nobis suscepta; nam qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconditur, et

¹ Tract. 120 in Evangel. Joann., a med., tom. 9.

² C. 12, parum a principio, tom. 3.

³ Super illud Matth. 27, tom. 9.

⁴ Beda, in prædictum ver. Marc., c. 44, secund. ord. Bedæ, non procul a fin.

⁵ Serm. 2 in vigil. Paschæ, qui est 133 in ordine, post med., tom. 10.